УДК 371.3

ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ: СУЧАСНИЙ ПІДХІД

Комишан А.І., Коноплянко І.І.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті пропонується методика викладання іноземних мов у молодшому шкільному віці на основі сучасного підходу. Структурними компонентами дослідження є теоретична розвідка щодо змісту освітнього компоненту «Іноземна мова» у навчальних програмах Міністерства освіти і науки України. Розглянуто методи викладання іноземних мов (перекладні та безперекладні) та представлено практичні напрацювання, зокрема, вдосконаленої методики викладання англійської мови із зосередженням акценту на комунікативному та інтерактивному компонентах.

Ключові слова: методика викладання, іноземна мова, англійська мова, комунікативний метод, інтерактивне навчання.

ПРЕПОДАВАНИЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В МЛАДШЕМ ШКОЛЬНОМ ВОЗРАСТЕ: СОВРЕМЕННЫЙ ПОДХОД

Комышан А.И., Коноплянко И.И.

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

В статье предлагается методика преподавания иностранных языков в младшем школьном возрасте на основе современного подхода. Структурными компонентами исследования являются теоретические наработки касательно содержания образовательного компонента «Иностранный язык» в учебных программах Министерства образования и науки Украины. Рассмотрены методы преподавания иностранных языков (перекладных и бесперекладных) и представлено практические наработки, в том числе, усовершенствованной методики преподавания английского языка с сосредоточением акцента на коммуникативном и интерактивном компонентах.

Ключевые слова: методика преподавания, иностранный язык, английский язык, коммуникативный метод, интерактивное обучение.

TEACHING FOREIGN LANGUAGE IN ELEMENTARY SCHOOL: MODERN APPROACH

Komyshan A.I., Konoplianko I.I.

V.N.Karazin Kharkiv National University

The aim of this article (*Teaching Foreign Language in Elementary School. Modern Approach*) is to analyze the notion of teaching methodology and introduce an innovative approach to teaching English in elementary school. The paper has two major purposes: (1) to present the theoretical research connected to Foreign Language Component in Ukrainian secondary education, teaching methods and various approaches in teaching a foreign language; (2) to provide an overview of an innovative approach with the concentration on communicative and interactive components, the characteristics added.

In our opinion, the content of teaching methods should have an optimal balance of components of effective learning – theoretical, practical and interactive, where much attention is paid to the last one which allows enhancing motivation for education.

The paper is composed of three parts. Part 1 focuses on the theoretical research related to analyzing the content of Foreign Language Component in public and private Ukrainian educational institutions. Part 2 provides an overview of different approaches to teaching a foreign language. Moreover, the content of direct and indirect methods is discussed. Part 3 demonstrates an innovative approach to teaching English to elementary school children with a detailed description of components (materials, scheduling, lesson planning, interactive learning techniques, outer resources, etc).

It was concluded that the innovative approach of teaching English, which was presented in this paper, will have significant achievements on the matter of students' freedom of communication, language psychological comfort and understanding of

linguistic culture. The approach has already been implemented into teacher's work in a private educational institution. The further study would be connected to the effectiveness of approach implementing, including the use of it with a larger number of children.

Keywords: methodology of teaching, foreign language, English, communicative approach, interactive learning.

Постановка проблеми. Постійні зміни у суспільстві, процеси глобалізації та комп'ютеризації, відкритість зовнішнім змінам та міжнародним можливостям – ці та інші чинники впливають прямо або опосередковано на українське суспільство. Однією з найбільш вразливих категорій у цьому напрямку стає освітнє середовище та процеси, що відбуваються у ньому. Саме регуляція процесів навчання, зміст навчальних дисциплін, формування зацікавленості наукою формує «якісного» громадянина, а відповідно, і «якісну» державу і процеси у ній. На основі сформованих у сучасному українському суспільстві уявлень про компетентності сучасного фахівця, існує необхідність у розгляді підходу щодо викладання іноземної мови ще у молодшому шкільному віці з використанням інноваційних форм, методів та засобів навчання. На нашу думку, використання досвіду іноземних колег, розширення кругозору, запровадження у освітній процес інтерактивних компонентів процесу навчання сприяє не тільки розвитку учня, а й підвищенню його мотивації до навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань освіти та викладання іноземної мови зокрема присвячені роботи таких науковців як С. Ніколаєвої, О. Вишневського, Л. Панової, Н. Білецької та ін. Як зазначає С. Ніколаєва [5], методика викладання англійської мови як іноземної не має бути сфокусованою виключно на вивченні граматичних правил та конструкцій, або навчанні тільки читанню. В свою чергу О. Вишневський [2] звертається увага на особливу важливість *комунікативного* та *інтерактивного компонентів* у ефективному викладанні іноземної мови. Ми повністю погоджуємося з такою

думкою вчених і вважаємо, що методика викладання має вміщувати у собі сукупність вправ та завдань на розвиток перш за все комунікативних умінь учнів, які твердо ґрунтуються на знаннях з граматики, лексики, фонетики, читання та письма. Період, коли дитина починає знайомство з англійською мовою, має представляти собою психологічно комфортний навчальний процес, спрямований на ознайомлення з усіма аспектами вивчення мови. Саме на розробку такої методики викладання спрямоване проведене дослідження.

Формулювання мети статті. Метою статті є побудова теоретичного базису у полі викладання іноземних мов та опис авторської методики викладання англійської мови як іноземної для дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. За інформацією видання «Слово і діло» на 2017/2018 рік в Україні нараховується 16566 загальноосвітніх навчальних закладів, середня наповнюваність класів складає в сільській місцевості 15 учнів, а в міській – 25. За даними «Освіта.UA» приватних шкіл в Україні нараховується лише 121, при цьому розглядаються приватні школи не як освітні інституції, а як суб'єкти господарювання, тобто комерційні підприємства [1].

Приватні школи та установи більш вільні у виборі часу, тематики навчання, організації внутрішніх процесів. Вони є більш безпечними у питаннях психологічного та фізичного здоров'я дитини, адже кількість дітей в таких школах менша, а отже уваги кожній дитині приділяється більше. В більшій мірі в Україні приватні школи мають певний профіль згідно якого певною мірою видозмінюється програма: лінгвістичні, церковні, мистецькі та інші [1].

Проведене нами дослідження державних стандартів молодшої шкільної освіти свідчить про те, що англійська мова впроваджується до вивчення вже з першого класу – діти починають оволодівати мовою за основними критеріями: читання, письмо, говоріння та аудіювання. У навчальній програмі з іноземних мов загальноосвітніх та спеціалізованих навчальних закладів (1-4 класи) зазначено: «На кінець 4-го класу учні загальноосвітніх навчальних закладів досяга-

ють рівня А1, учні спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов – рівня А2, що відповідає Загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти» [3]. Навчання іноземній мові в початковій школі розглядається як «комплексний інтегрований етап», а програма за змістом представлена сукупністю дидактичних та методичних принципів, таких як: комунікативне спрямування, особистісно-орієнтоване навчання, врахування випереджального вивчення рідної мови; мінімізація змісту навчання, соціокультурне спрямування; взаємозв'язане та збалансоване навчання, сприяння розвитку освіти та навчанню молодших школярів [3, 7].

Варто зазначити, що вивчення іноземних мов на ранніх етапах обумовлено і психофізіологічними, дидактико-когнітивними та соціальними чинниками. На рівні психофізіологічних чинників ми розглядаємо такі аспекти, як фізичне дозрівання мозку, розвиток пам'яті, уваги, мислення та механізмів обробки інформації, висока вмотивованість до навчання та здатність сприймати та аналізувати. На рівні дидактико-когнітивних чинників зазначаємо зміну у розвитку пізнавальної діяльності школярів (перехід від ігрової діяльності до навчальної і, згодом, трудової), готовність до сприйняття іноземної мови на підґрунті рідної мови та ін. Соціальними факторами виступають такі, як формування толерантного ставлення до інших народів та представників інших країн, формування поваги до людей інших національностей та представників інших релігій [6].

Ключовими компонентами методики викладання англійської мови як іноземної виступають методи – структурні частини, які характеризують сам процес навчання. С. Ніколаєва визначає метод як «єдність принципів навчання і таких глобальних компонентів методики як мета, зміст, технологія та засоби навчання іноземних мов» [5, с.286]. Методи викладання іноземних мов акцентують увагу на одному або кількох фундаментальних аспектах вивчення іноземних мов: граматичний або комунікативний, фонетичний або письмовий, тощо. Згідно того, яку роль у методі навчання іноземної мови відіграють рідна мова та

процеси перекладу, виділяють перекладні (непрямі) та безперекладні (прямі) методи викладання іноземних мов [5, с.286].

Перекладні (непрямі) методи навчання іноземних мов своє підґрунтя отримали від перекладних методів мертвих мов, зокрема латини. Основна увага приділялася саме перекладам текстів та функціонуванню двох мов, в той же час як на розвиток комунікативних та мовних аспектів мови необхідної уваги не приверталося. Мета навчання в межах цього методу – вміння читати та перекладати тексти, в більшості своїй художнього спрямування, рідною мовою. Основними принципами навчання за цим методом є такі, як розгляд писемного мовлення як основи, розгляд розмовної мови як відхилення від нормованої, заучування граматичних структур та формування аналогій на базі рідної мови [5, с.287-289].

Безперекладні (прямі) методи виникають як опір перекладним методам, адже з плином часу людство усвідомило важливість використання іноземної мови в житті. В основі прямих методів лежать наступні положення: навчання іноземним мовам відбувається так само, як і навчання рідній мові (від лексики до граматики, від говоріння до письма); ключова роль у мовленнєвій діяльності дитини – не мислення, а пам’ять і відчуття [5, с.289-292].

На теперішній час, з розвитком безперекладних методів, метою навчання стає опанування усного аспекту мови та навичок комунікації, але практичне використання мови не можна прирівнювати лише до усного володіння нею. Серед безперекладних методів навчання іноземних мов виділяють такі: усний метод Гарольда Пальмера, методична система навчання читання Майкла Уеста, аудіолінгвальний, аудіовізуальний, сугестивний, комунікативний, метод повної фізичної реакції, граматико-педагогічний, «мовчазний» та груповий [5, с.292-305].

Особливою популярністю в сучасних педагогів користується комунікативний метод, головним завданням якого є формування достатнього мовного базису для володіння розмовною мовою. Підвалини методу були закладені

Г. Уідоусаном, У. Литлвудом, Г. Піфо та Ю. Пассовим [4]. Характеризується цей метод такими особливостями: вчитель є учасником процесу спілкування та навчання, точна визначеність тем і предметності, модельовані ситуації є типовими для даної групи. Важливим для даного методу є використання аутентичних посібників. Також даний метод залучає різноманітні форми роботи – індивідуальні, парні, в малих та великих групах, креативні, проектні, тощо [4].

Груповий метод, вперше запропонований Чарльзом Карреном, також займає чинне місце серед методів викладання іноземної мови, адже в епоху командної роботи формування навичок взаємної праці, підтримки є дуже актуальними. Навчання за цим методом передбачає комунікативну практику без опори на підручник [5, с. 305].

Кожний з методів має сильні сторони, які були підтверджені на практиці з часом та досі використовуються у викладанні мови як самостійно, так і в сукупності з іншими підходами. Зокрема і в нашому дослідженні при створенні методики викладання іноземної мови нами були частково використані:

– метод Гарольда Пальмера – тренування усного мовлення, введення правила «градації труднощів», формування навчання від мовлення «за вправами» до мовлення вільного і творчого;

– аудіолінгвальний метод Фріза та Ладо – складання речень за аналогічними схемами;

– комунікативний метод – побудова навичок спілкування, співпраці та використання мови як джерела обміну інформацією та інші.

Вдало підібрана методика викладання англійської мови та її дотримання є не тільки одними з найважливіших критеріїв успішного засвоєння матеріалу, але і засадами для формування в учнів бажання вчитися та пізнавати нове. На нашу думку, методика викладання має виступати як сукупність вправ та завдань на розвиток перш за все комунікативних умінь учнів, які твердо ґрунтуються на знаннях мови з точки зору граматики, лексики, фонетики, читання та письма. Варто зазначити, що практичний результат в значній мірі залежить і від

психологічної атмосфери на заняттях, тому дуже важливо, щоби навчання проходило у привітній, дружній та мотивуючій атмосфері.

В ході проведеної нами дослідної роботи було виявлено, що діти дослідної групи оперують основним об'ємом інформації, який є характерним для цього віку (граматичні, письмові навички та навички читання), проте існують моменти (зокрема комунікативного характеру), які потребують покращення:

– мовленнєві компетентності говоріння розвинені недостатньо, що виявляється у страху перед спілкуванням, відсутністю словарного розмаїття у відповіді;

– відсутнім є сприйняття мови як інструменту комунікації;

– учні сприймають мову як виключно роботу за підручниками на виконання вправ;

– відсутність мотивації до навчання, нерозуміння важливості вивчення іноземної мови.

Зважаючи на отримані дані, нами було вирішено сформувати новий підхід до навчання англійській мові – більш адаптований до дитячих інтересів (сугестивний метод), більш націлений на розвиток комунікативних навичок (комунікативний метод), більш сконцентрований на роботі учнів, аніж на активності вчителя («мовчазний метод»), більшому залеченні відео- та аудіо матеріалів (аудіолінгвальний метод), підвищенні рівня зацікавленості учнів завдяки творчій, активній та різноманітній діяльності, яка націлена як на активізацію мовних навичок дітей, так і на розвиток особистості.

Керуючись правилом «Англійська – це спілкування, англійська – це співпраця, англійська – це життя!» в методиці ми акцентуємо увагу на тому, що мову ми пізнаємо задля спілкування, задля користування в подальшому житті, чим ми підсилюємо дидактичний компонент навчання – його свідомість. Задля досягнення максимального рівня уваги учнів програма розрахована на невеликі аудиторні групи (5-8 дітей) з інтенсивністю занять два рази на тиждень.

Період навчання у позашкільних освітніх установах згідно з програми може коливатися від 12 до 13,5 місяців без перерви на канікули з фінальним тестом (подається у нестандартній інтерактивній формі) у кінці курсу та переходом на наступний рівень складності. Таким чином, дитина постійно перебуває у тонусі до іноземної мови, практикує її та формує навичку постійного перебування «поруч з іноземною мовою».

Спираючись на зміст програм, визначених Міністерства освіти і науки України для початкової школи (1-4 класи), та навчально-методичний комплекс «EnglishWorld 2»на кінець року учні набувають всіх необхідних компетентностей: мовленнєвих (аудіювання, мовлення (монологічне, діалогічне), читання, письмо), лінгвістичних (лексичні, граматичні, фонетичні), загально-навчальних (аналіз, зіставлення, пошук однакових елементів, тощо), соціокультурних (ознайомлення з мовою іншої країни, формування позитивного ставлення до іншомовної культури, тощо) [3; 8; 9]. Протягом навчальної програми до вивчення подаються наступні тематичні блоки з відповідними лексичними базами: «AttheCastle» (actionverbs), «InBiffo'sGarden» (playgroundequipment), «PirateJack» (sportsandhobbies), «AFantasticShop» (clothes), «PirateJackisonTV» (timephrases), «WhoistheWinner?» (parts of the body), «A Trip in a Balloon» (food, drink and containers), «Look at the Animals!» (animals), «Look! The Sea!» (sea creatures), «The Island» (on the beach), «The Boat» (regular action verbs), «Welcome Home!» (food and drink)[8; 9].

Загалом структура курсу представлена ієрархією, де найвищою ланкою виступають блоки (за темами, Units), блоки поділяються на заняття (кожне акцентується на певному аспекті вивчення мови, Lessons), заняття – на сесії (Sessions). Протягом курсу учень оволодіває знаннями з 12 блоків, по 8 занять/блок, 1(2) сесії/заняття. Заняття укомпоновані за такими аспектами вивчення мови: «New Words Introduction», «Grammar», «Grammar in Conversation», «Reading», «Reading Comprehension», «Phonics», «Listening», «Class Composition». Погодинна диференціація відбувається наступним чином: «New

Words Introduction» – 1 сесія, «Grammar» – 2 сесії, «Grammar in Conversation» – 1 сесія, «Reading» – 1 сесія, «Reading Comprehension» – 1 сесія, «Phonics» – 1 сесія, «Listening» – 1 сесія, «Class Composition» – 1 сесія. Можлива варіація та поєднання аспектів «Phonics» та «Listening».

Формуючи план уроку, слід дотримуватися правил 50/50, тобто до кожного заняття включається робота як з навчальним посібником (Pupil's Book) так і з робочим зошитом (Workbook). Вправи, включені до Pupil's Book розглядаються у першій половині заняття та направлені на активізацію мовних компетенцій, «налаштування» на сприйняття англійської мови та підвищення їх зацікавленості (2-3 розмовні вправи) і виконуються після теоретичного блоку з вчителем. Завдання з Workbook (2-3 граматичні або лексичні вправи, виконуються повністю) направлені на вправляння відносно аспекту уроку, що розглядається. Кожна вправа націлена на розвиток у дитини різноманітних навичок, які знаходяться у фокусі уроку (писання, читання, моделювання речень, співставлення, пошук схожих елементів, аналіз та ін.).

Особливу увагу в методиці приділено ігровому компоненту уроку, коли, наприклад, кожний урок починається та закінчується з авторських вправ з метою зацікавлення до вивчення іноземної мови, усвідомлення мови як засобу спілкування. Протягом уроку відбуваються різні форми роботи, наприклад:

– вчитель, використовуючи м'який м'ячик, задає питання кожній дитині (часто відповідно до граматичних тем уроку, наприклад, питання у PresentSimple або PresentContinuousTense);

– практична гра-опрацювання отриманих знань (може відбуватися на пуфах, щоб діти звикали до мови не тільки «за партами», але і в будь-якій атмосфері).

Значна увага приділяється також і допоміжним матеріалам,серед яких картки для візуалізації, друковані матеріали для ігор-опрацювань, роздаткові матеріали, інтернет-ресурси BritishCouncilLearnEngllishKids, TheKiboomers, MappleLeafLearning, SuperSimpleSongs та інші.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На підставі аналізу проблеми дослідження та узагальнення його результатів, можемо стверджувати, що вивчення іноземної мови на рівні молодшої шкільної освіти в державних та приватних навчальних закладах є інваріантною складовою державних навчальних програм та спрямоване на розвиток комунікативно-мовленнєвої компетенції дитини відповідно до особливостей віку. У навчанні іноземних мов впроваджуються дидактичні та методичні принципи, які є основою для формування гармонійної особистості.

Основою навчання за перекладними методами навчання іноземних мов є письмова мова і заучування як основна форма діяльності. Значна увага приділяється формуванню саме паралелей та аналогій між рідною та іноземною мовою.

Безперекладні (прямі) методи підкреслюють важливість усного володіння мовою і характеризуються такими особливостями: навчання іноземній мові подібне навчанню рідній, пам’ять і відчуття як ключові компоненти розвитку. Усний метод Гарольда Пальмера, система читання Майкла Уеста, аудіолінгвальний, аудіо-візуальний, комунікативний та інші методи повністю або частково використовуються у навчанні іноземній мові і на сучасному етапі.

Авторська методика, яка є практичним вектором проведеного дослідження, вирізняється яскраво вираженим комунікативним та інтерактивним компонентом. Така мета досягається завдяки залученню ігор, використанню карток, введенню комунікативних ситуацій, залученню учнів до групової роботи, підключенню додатків тощо. Зважаючи на те, що зацікавленість породжує більшу ефективність та подальше бажання вдосконалюватися, ми робимо припущення, що запропонована методика стане більш ефективною та матиме значні досягнення з точки зору вільності спілкування учнів, їх психологічного комфорту при використанні мови та розуміння мовної культури.

На даний момент авторська методика вже впроваджена в роботу на базі приватного навчального закладу. Зважаючи на те, що структура уроку є досить різноманітною з точки зору вправ та завдань, в цілому вона є ефективною. Учні

швидко переключаються з однієї діяльності на іншу та з радістю приймають участь у комунікативних вправах – що і є метою нашої методики. Більш детально ефективність впровадження такої методики (зокрема і для більшої кількості дітей) буде розглядатися в подальших дослідженнях.

Список використаних джерел

1. Блохтур А. Роль приватних шкіл в українській освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://glavcom.ua/publications/115788-rol-privatnih-shkil-v-ukrajinskij-osviti.html
2. Вишневський О. Коріння проблем у вивченні іноземних мов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/reform/53026/
3. Іноземні мови. Навчальна програма для 1-4 класів загальноосвітніх та спеціалізованих навчальних закладів [Електронный ресурс]. – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/inozemna-mova-poyasnyuvalna-znz-sznz-1-4-klas-belyaeva-xarchenko-finalna-zv.pdf
4. Комунікативний метод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studopedia.com.ua/1_275197_komunikayivniy-metod.html
5. Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е випр. і перероб. / кол. авторів під кер. С.Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
6. . Панова Л.С., Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх закладах: Підручник / Л.С. Панова , І.Ф. Андрійко, С.В. Тезікова. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 328 с.
7. Пихтіна Н. П. Основи педагогічної техніки [Текст]: навч. посібник. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 316 с.
8. Bowen M., Hocking L. English World 2. Pupil’s Book. – Oxford: Macmillan Publishers Limited, 2009. – 130 p.
9. Bowen M., Hocking L. English World 2. Teacher’s Guide. – Oxford: Macmillan Publishers Limited, 2009. – 168 p.